

EMLÉKTÖREDÉKEK LOSONCZI ÁGNESRŐL

DOI 10.35402/kek.2026.1.7

Különös módon ismertem meg Losonczi Ágneszt. Valamikor 1977 őszén hívott az egyik barátom, hogy feltétlen olvassam el Losonczi Ágnesnek a nemrég megjelent *Életmód* az időben, tárgyakban és értékekben c. könyvét. Elolvastam és katartikus élmény volt. Aztán hívott egy másik barátom, hogy Losonczi nemsokára egy nyilvános ülésen védi az Akadémián a nagydoktoriját, aminek a tárgya az *Életmód* könyv, opponensek Szalai professzor és Hankiss Elemér. Együtt mentünk el a védésre és fantasztikus élményben volt részem.

A két opponens fölényes és saját magát előretoló stílusban tette a dolgát, majd válaszolt a szerző. Okosan, szellemesen, humorosan, könnyedén, és ráadásul sugárzóan szép is volt. Egyszerűen lenyűgözött. Így aztán élve a lehetőséggel, amit az „*Életmód...*” bevezetőjében írt – mármint, hogy a könyvét egy palackpostának szánja –, levelet írtam neki, hogy kifogtam a palackot és szeretnék vele személyesen is találkozni. Nagy meglepetésemre válaszolt. A budai várban a Szociológiai Intézetben beszélgettünk először, ahová vittem magammal egy kezdetleges tanulmányom vázlatát. Nagy zavarban voltam. Ott ült velem szemben a hazai szociológia Nagyasszonya, aki mosolyogva, kedvesen, de szinte a vesémbé látó pontossággal kérdez, én meg feszengve válaszolok, ő pedig a válaszaimat empatikus figyelemmel hallgatja, véletlenül sem szakít félbe. Bennem a feszültség csak később, akkor oldódott, amikor elolvastam a *Zene, ifjúság, mozgalom* c. korábbi könyvét, amiből kiderült számomra, hogy valamikor ő is hitt a társadalmi igazságosság és egy emberarcú szocializmus lehetőségében. Ettől kezdve egyik mentoromként tekintettem rá.

Évente többször is találkoztunk, jókat beszélgettünk, de kapcsolatunk akkor vált intenzívebbé, amikor 1985-ben a FŐMO – a későbbi Budapest Film ZRT –, vezérigazgatója lettem és létrehoztam a „Mozgóképek és befogadás” Alapítványt a budapesti mozilátogatói szokások kutatására. És ki más kértem volna fel elnöknek, mint Losonczi Ágneszt. Az Alapítvány által kezdeményezett kutatások sokat segítettek nekem, hogy fontos szakmai döntéseket hozzak, pl. a fővárosi mozihálózat racionalizálásáról és a budapesti ART-mozi hálózat létrehozásáról.

Az Ágnessel folytatott beszélgetések egyre fontosabbakká váltak nekem. Ugyanis vezérigazgatóként hamar megértettem, hogy ez egy olyan szerep, ami az alá-fölérendeltségi és érdekviszonyok miatt kizárja a baráti kapcsolatok lehetőségét, márpedig nekem nagy szükségem volt egy barátra, akivel őszintén megoszthatom gondjaimat és örömeimet. Kapcsolatunk egészen elmenetelig tartott. Ha két hónapig nem hívtam, akkor ő jelentkezett, hogy nincs-e velem valami baj. Beszélgetéseink során Ágnes soha nem osztogatott tanácsokat. Éppen ellenkezőleg: csak figyelt a mondandómra, okosakat kérdezett, aztán megint csak figyelt, közben meg kortyolgattuk a kávékat. Semmi indulat, legfeljebb egy-két mosoly, néha kacagás. Kilencven éves kora után is olyan csinosan jelent meg a konyhájában velem kávézni, mintha Párizsban indulna egy kávéházba. Egyszerűen jó volt a társaságában lenni. Több mint negyven évi kapcsolat után nagyon hiányzik nekem.

Hogy Ágnes mennyire okosan tudott kérdezni és figyelmesen hallgatni, arra talán a legjobb példa a *Sorsba fordult történelem* c. könyve, ami formailag egy interjú kötet, tartalmilag viszont egy látélet az egykori Magyarországról. Bár cégvezetőként volt épp elég dolgom, nem tudtam megállni, hogy 2005-ös megjelenése után ne írjak róla egy recenziót, ami a következőkben olvasható:¹

„Szomorú szimfónia”²

Fontos és jó könyv, segít megérteni, miben, miért és hogyan éltünk, élünk Magyarországon.

Ez is kiemeli a szokásos szociológiai munkák közül, de ettől még nem lenne különleges. A különlegességét Losonczi Ágnes személyisége és szemléletmódja adja. Tudatosan vagy ösztönösen zenei szerkezetet használ, a mű felépítménye hasonlít egy nagy szimfóniához. A nyitányban bejelzett, majd tételenként visszatérő alapotívum a múlt, jelen, jövő összefonódó kavargása, ami kiegészítő motívumok és színskálák sokaságán keresztül az

¹ Első közlés: Port Ferenc 2005 Szomorú szimfónia. Magyar narancs. július 7. 3.

² Losonczi Ágnes 2005 Sorsba fordult történelem. Helikon, Budapest. 329.

emberek szenvedéséről, bánatáról, ritkábban örömről szól. A szimfónia komor – sajnos a zárótétel is –, s ezt a rendkívül igényes hangszerezés csak felerősíti.

Történelemlönyv is, méghozzá unikális. Egyrészt, mert megélt emberi sorsokon keresztül teszi átélhetővé, hogy mi történt az elmúlt közel 100 évben a Kárpát-medencében, másrészt, mert végre korrekt ismeretterjesztőként bemutatja azt a közeget, ami az egyes emberi sorsok alakulását meghatározta. Nagy szakmai bátorság kellett ahhoz, hogy e disszonáns hangzású környezetbe helyezze a harmóniára törekvő embert. De talán éppen ez – az ugyancsak zenei szerkesztésre utaló kompozíció – kellett, hogy feltárható legyen három kérdés. Milyen történelmileg meghatározott viszonyrendszerek döntik el az egyes emberek cselekvési lehetőségeit? Milyen okokra vezethető vissza az egyes életutak sikeressége vagy kudarca? Mitől élnek meg sikerként vagy kudarcként az emberek a saját életútjukat?

A könyv minden fejezetében mintegy könnyed népies dallamként törnek elő az életszervező értékek. Rá kell döbbsenni, hogy ezen értékek megléte vagy hiánya határozza meg az életvitel sikerét vagy kudarcat, ettől marad egyben vagy hiányától esik szét az egyes ember. (A rossz értékorientációról sajnos nem esik szó. Az interjúalanyok nyilván titkolják. Pedig kell lennie ilyennek is, különben csak boldog emberek találkoznanak még boldogabbakkal. A sorsba fordult történelmet követi a felmentő emlékezet.)

Alapmotívuma a szenvedés: „Elüldözték, kiemmizték, megölték, testileg-lelkileg megnyomortották.” Tényleg csak ezt őrzik meg az emlékezet?! Én sok-sok kis boldogságra, örömről emlékszem a

hasonlóan hányatott sorsú szüleim, rokonaim és környezetük, valamint a magam életében. A gyerekek jövőjéért vállalt áldozaton túl talán az örömförásokat is fel kellett volna tárni, mert éppen ezek adták az erőt a szenvedés túléléséhez. Ugyanakkor nem várt nóvum annak bemutatása, hogy Trianon milyen traumát jelentett az ún. történelmi Magyarországon élő emberek életében; szinte nem volt család, amelyik ne szenvedte volna meg az ország szétszakadásának következményeit.

A szerző szinte a szociológiai objektivitás feladásáig vállalt szolidaritással foglalkozik a munkássággal. Megdöbbentő érzékletességgel mutatja be, hogy a szabadságígéretnek betartása helyett mind-egyik politikai berendezkedésben ez a réteg vált a rendszer leginkább kiszolgáltatott, kismizett csoportjává. A mű kínos figyelmet fordít arra, hogy véletlenül se legyen prioritás az átélt szenvedések között, és ezáltal fontos dolgot üzen: mindenkinek a maga sérelme fáj a legjobban, és ennek megértése a kölcsönös tolerancia előfeltétele. Visszatérően találkozunk a felemelkedés, lesüllyedés, a mobilitás kérdésével. Az egyes interjúrészleteket olvasva kiderül, hogy a siker mércéjét a megkérdezettek nem annyira a pénzben, sokkal inkább a társadalmi elismertségben határozzák meg. Miért?! (Feltehetően megint az értéköttség jön elő.)

Az ország egyik vezető szociológusa pályája végéhez közeledve nem a táblázatok alapján, hanem az interjúalanyok szemszögéből, a táblázatokat segédeszközzül használva ír könyvet. Fontos üzenet ez a társadalomkutatóknak a szociológusi hitvallásról. Mindenkinek ajánlom, aki az igazat keresve többet akar tudni Magyarországról, s felelősséggel kíván gondolkodni az itt élő emberek sorsáról.”